

belül végre fog hajtatni. A halálbüntetés a mai napon dr. Tartsay Vilmos III. r. elítélten 14 óra 10 perckor, Nagy Jenő VI. r. elítélten 14 óra 25 perckor, vitéz Kiss János II. r. elítélten pedig 14 óra 40 perckor kötéllel végrehajtatott. Budapest, 1944. évi december hó 8-án.”

A tárgyalásvezető Dominick Vilmost a terrorper lefolytatásáért és a „példás” ítéletért alezredessé léptették elő.

A hadbíróság ítéletét és az ítélet végrehajtását hivatalosan 1944. december 9-én és 10-én közzölték a nyilas újságok. A Pesti Hírlap december 10-i száma Újabb súlyos ítéletet hozott a hadbíróság címmel közli az ítéletet. Az illegálisan megjelenő Szabad Nép 1944. decemberi 5. száma Új vértanúk című cikkében emlékezett meg a kivégzett hinvédtszkekről. Nagy Jenő és társai emlékére hadd álljon itt a vezércikk szövege:

„A nyilas hazaárulók kötél általi halálra ítélték és kivégeztek három magyar honvédtisztet, az ellenállási mozgalom három bátór vezetőjét: Kiss János tábornokot, Nagy Jenő ezredest és Tartsay Vilmos vezérkari századost. Közel száz éve, hogy honvédtiszteket akasztottak Magyarországon. Aradon történt 1849-ben, hogy honvédtábornokokat állítottak bitó alá a véreskezű Haynau parancsára. Akkor is az ország szabadságáról volt szó. De akkor a császári reakció maga végezte ezt a hóhérmunkát, míg most a Gastapo bérencei, maguk a nyilasok. Ők vetik a hurkot azok nyakába, akik bátór, jó hazafiként az országot és a népet ki akarják menteni a német hordák rabságából. Ami azonban nem sikerült Haynau-nak a bitókkal, nekik sem fog sikerülni. Bárhogy tobzódnak a magyar vérben, nem tiporhatják el azt az ellenállási mozgalmat, amelyben a honvédtisztek oldalán ott harcol a magyar munkás, a paraszt és a polgár. Mert a bitó nem retenti meg egyiküket sem. Ellenkezőleg: csak fokozza elszántságukat, hogy végleg leszámoljanak a hazaáruló hóhérokkal. És ez a leszámolás hamarosan elkövetkezik...”

Bár Bajcsy-Zsilinszky és társainak terve nem sikerült, az általuk életre hívott ellenállási mozgalom és hősi, bátór helytállásuk mégis elengedhetetlen része a magyar nép antifasiszta, független szabad demokratikus Magyarország megteremtéséért vívott harcának. Kiss János, Nagy Jenő, Tartsay Vilmos hortysta honvédtisztek voltak, de megmutatták, hogy ha a haza igazi érdeke úgy kívánja, nemcsak szavakban, hanem tettekben is képesek antifasisztává válni.

A felszabadulát követően 1945 májusában Nagy Jenőt halála után vezérezredessé nevezték ki. Budapesten a XII. és XVIII. kerületben utcát neveztek el róla.

Lackó Mihály

Irodalom: Magyar Életrajzi Lexikon 1969. — Magyar szabadságharcosok a fasiszmus ellen. Budapest, 1969. — *Pintér István:* Adatok a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságánál történetéhez. Hadtörténelmi Közlemények 1961/2. szám. — Magyar antifasiszta ellenállás- és partizánmozgalom. Kislexikon. — Dokumentumok a magyar forradalmi munkásmozgalmi történetéből 1935—1945. Kossuth. 1964.

Hetven éve született Szőnyi Márton

Különösen Ózdon és vonzáskörzetében ismerik sokan Szőnyi Márton nevét. Nevadója szocialista brigádoknak, Ifjú Gárda csapatnak, könyvesboltnak. Ózd városnak és a környező községek iskoláinak diákjai minden esztendőben emléktúrát rendeznek Szőnyi Márton tiszteletére. Több településen utcát is neveztek el róla.

Ki is volt Szőnyi Márton, aki az idén lenne hetven éves?

1918. december 8-án született Győrben, ahová a szülők az első világháború viszontagságai miatt kerültek. Hárman voltak testvérek. A háború végén a család visszatért a fővárosba. A példás szorgalmú, tehetséges fiú a Honvéd utcai polgári iskola elvégzése után beiratkozott a Kereskedelmi Akadémiára, amit 1938-ban sikeresen el is végzett. Nagyon szeretett sportolni. Kitűnően vívott, atlétizált, kosárlabdázásban az olimpiai keretnek is tagja lett.

Nagy vágya volt, hogy repülő lehessen. Példás magaviselete és szorgalma révén ez a vágya teljesült is. Olaszországban képezték ki vadászrepülőnek. Közben megtanult olaszul,

németül, angolul. Zászlósi rendfokozatot kapott, és az első vadászpilóta-ezreddel vitték ki a frontra. 1941. július elején beosztották a magyar gyorshadtest repülőszázadába, amelyet bevetettek a harcba. Dnyetropetrovszk térségében augusztus 27-én egy légi harcban találat érte a repülőgépet, a zuhanó gépből az utolsó pillanatban sikerült kiugornia.

Szovjet fogságba került. Sérüléseit itt gyógyították meg. A szülők fiuk feletteseitől olyan értesítést kaptak, miszerint Szőnyi Márton hősi halált halt a keleti fronton. Szőnyi Márton viszont nem halt meg. Felépülése után a fogolytáborban sokat olvasott, gondolkodott. Rájött arra, hogy milyen igazságtalan érdekekért harcolt. Jelentkezett az antifasiszta iskolára. Az Igaz Szó újság egyik 1943. évi számában — amelyet a magyar hadifoglyok számára szerkesztettek — többek között ezt írta: „Antifasiszta lettem. Odahaza nem törődtem a politikával, csak a repülésnek éltem. A fronton lelkesedtem, amikor légi harcra volt szó, de azon sosem gondolkodtam, hogy miért folyik a harc, mik a háborús célok. A hadifogságban gondolkodni kezdtem. Itt ismertem fel, hogy ez a háború igazságtalan háború, hogy Hitler és társasága gazul bánik az európai népekkel. Felismertem, hogy mint kötelességtudó tiszt nem támogathatom Hitlert és társaságát, ha magyar hazámat meg akarom menteni. Az antifasiszta tisztek között alkalmam nyílik a harcra azok ellen, akik a háborút előidéztek. Antifasiszta lettem, és tudom, hogy ezzel hazám szabadságának ügyét szolgálom.”

1943. decemberében Ukrajnába indultak az első magyar partizán csapatok. Itt hónapokig együtt harcoltak a szovjet partizánokkal. Szőnyi Márton hősiességéért megkapta az első osztályú szovjet partizánkitüntetést, a Honvédó Háború Partizánja érdeméremet.

Elkövezkezett 1944. augusztus 8-a. A kievi repülőtérről felszállt az a repülőgép, amely Szőnyi Márton és Uszta Gyula partizán csoportjait hozta. Az Uszta Gyula vezette II. Rákóczi Ferenc brigád az ejtőernyőkkel Kárpátalján, Beregújfalun és Makarja körzetében ért földet. A másik partizán csoport, amelyet Szőnyi Márton vezetett, a Bükk északi nyúlványain Ózdtól 15 kilométerre a Domaháza, Járdánháza, Hangony háromszögben ereszkedett le.

A leszállás éjjel 11–12 óra között történt. Megbízatusuk az volt, hogy teremtsenek kapcsolatot a lakossággal, segítsék az ózdi ipari munkások háborúellenes szervezkedését, az ellenállást.

Érkezésükről tudomást szereztek, és a katonai, valamint a levantealakulatok tüzet nyitottak rájuk. Szőnyi Mártonék összesen tizenhárman voltak, nyolc magyar és öt szovjet partizán. Az utóbbiak: Grigorij Novotnij, Vlagyimir Zsiljajev, Polnyickaja Larissza Boriszova, A. Szentmtyuk és Jevgernyij Ijanov. A csapat magyar tagjai: Szőnyi Márton, Csizmadia Gyula, Ósz-Szabó János, Szoták Mihály, Kiss Benjamin, Bráz Lajos, Bali Ferenc, Molnár István. A kettészakadt partizán csoport aránylag nagy területen szóródott szét, tűzharcban próbálkozott kijutni az ellenséges gyűrűből, ami nem járt sikerrel. A tűzharc során Ósz-Szabó János politikai helyettes, valamint Grigorij Novotnij törzsparancsnok elesett.

Hat magyar partizán az ellenség kezébe került. Szoták Mihályt, Csizmadia Gyulát, Kiss Benjaminget és Bráz Lajost 1944. november 4-én Sopronban kivégezték, Molnár Istvánt és Bali Ferencet életfogytiglani fegyházra ítélték. Négy szovjet partizánnak sikerült Szlovákiába jutni Besztercebánya közelébe, ahol jelentkeztek a szovjeteknek.

A partizánegység szétszóródásakor Szőnyi szeptember 7-ig bújkált. Éjszaka bejárt a Macskás-tanyára Kiss Benedek Bálint portájára. Az idős gazda élelemmel és ruhaneművel látta el. Árulás folytán a Kissikátor faluhoz tartozó Macskás-tanyán 1944. szeptember 7-én hajnalban az istállóban, alvás közben agyonlőtték. Hamvait 1956. nyarán Kissikátor temetőjéből a fővárosba vitték, és a Kerepesi temetőben a munkásmozgalom mártírjai között helyezték örök nyugalomra. Azon a helyen, ahol Szőnyi Márton földet ért, emlékmű áll Hangony községtől négy kilométerre, a Bükk-hegység végtelen csendjében, az úgynevezett Renget-lábon.

Időközben egy szerencsés véletlen folytán megismerkedtem a Szolnokon élő Hofgárt Kálmánnal. Erzsike néni többek között elmondta, soha nem felejtí el azt a jelenetet, amikor a kedves családtag elbúcsúzott. Azt mondta neki a nagyapja: Marcikám, aztán tudod, hogy kell cselekedni, viselkedni!? Azt felelte Marci: Tudom, persze, hogy tudom, mindent a Hazaért... Így is cselekedett.

Kerekgyártó Mihály